

Ekonomické dôsledky rastu ceny ropy

Peter Grendel¹

Economics Aspects of Increasing the Oil Price.

In paper I describe mainly high price of oil, which has influence on many circumstances. The important effect on growing up the price of oil has situation in Mid-east, and everyday rising consumption of oil in China. Meaningful position have USA, which using 45% of world energy. The problem is particularly in daily mining of lode. In next part I describe aspect of this situation on stock-exchange, mainly behaviour of speculators, and OPEC, and also pressure on inflation in Euro-zone. In the last chapter I discuss about reaction of the big world oil concern like CONOCO, SHELL, BP, OMV and MOL.

Key words: *the price of oil, the consumption, the world energy, stock-exchange, OPEC, Euro-zone, oil concerns*

Úvod

Vysokú cenu ropy výrazne ovplyvňuje napätá situácia na Strednom východe. Teroristické útoky ohrozujú ropnú infraštruktúru v Iraku a taktiež rozhodujúceho producenta ropy Saudskú Arábiu. Druhou príčinou je rastúca spotreba ropy v Číne, ktorá v prvom štvrtroku 2004 doviezla o takmer 38 percent ropy viac ako v roku 2003, pričom v druhom štvrtroku očakáva Medzinárodná agentúra pre energiu (IEA) v tejto krajine 23% rast, na dennú spotrebu 1,2 mil. barelov. V tomto roku pritom IEA očakáva aj najvyšší celosvetový dopyt po ropy za posledných 24 rokov. V súčasnosti sa celosvetovo spotrebúva denne takmer 80 miliónov barelov ropy. Vyše 450 miliónov vozidiel, ktoré po celom svete jazdia, poháňa väčšinou benzín. Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (OPEC) v snahe „schladiť“ vysoké ceny ropy zareagovala oficiálnym zvýšením produkcie od 1. júla 2004 o dva milióny barelov na 25,5 mil. barelov denne. Pritom ide len o zoficiálnenie súčasnej ťažby, ktorá je prakticky na hraniciach možností členských krajín kartelu. Stalo sa dokonca niečo nevídané – OPEC vyzvala nečlenské krajiny, ktoré majú ešte voľné kapacity – Rusko, Angolu, Mexiko a Omán – na zvýšenie ťažby. Doteraz vždy žiadala len o jej zníženie.

Význam USA v oblasti spotreby ropy

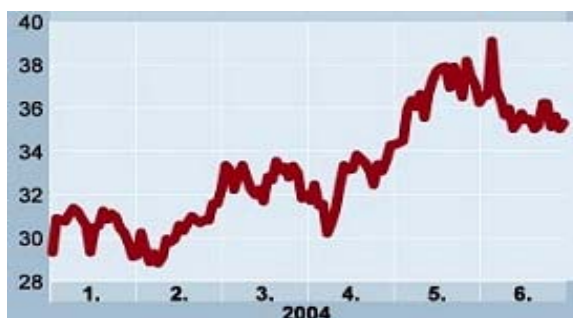
Z hľadiska cien ropy a následne aj automobilových benzínov zohrávajú však rozhodujúcu úlohu USA. Hoci tu žije len päť percent svetovej populácie, krajina spotrebuje až 45 percent svetovej energie. V USA jazdí vyše 200 miliónov motorových vozidiel a každé dva z piatich barelov ropy spotrebovanej v krajine sa používajú na výrobu automobilových benzínov. Krátko po nástupe do funkcie amerického prezidenta zverejnil George W. Bush plány na otvorenie ropných ložísk v chránených oblastiach Aljašky. Jeho cieľom bolo zvýšiť mieru sebestačnosti USA, ktorá je podľa neho nevyhnutná na posilnenie národnej bezpečnosti. To je, ako tvrdil, možné doceliť len vyššou vlastnou produkciou ropy. Jeho plány však počítali s ťažbou aj v Arktickom národnom parku. Nakoniec u zákonodarcov neprešli. Predstavitelia USA sú si pritom svojej vysokej závislosti od dovozu ropy z oblasti Arabského polostrova vedomí a snažia sa aspoň diverzifikovať zdroje. Preto svoju pozornosť obrátili na africké krajiny a intenzívne rokujú aj o dovoze ropy z Ruska. Ako sa však ukázalo, najväčšie problémy sebe, ale aj svetovej ekonomike pripravili samy USA. Po tom, čo v 80. rokoch minulého storočia v krajine zbankrotovalo množstvo malých rafinérií, v roku 2000 prijali zákonodarcovia veľmi prísne špecifikácie benzínu predávaného najmä vo veľkých mestách. Išlo o prekvapivý krok, pretože USA sa k podpisu Kjótskeho protokolu o znižovaní skleníkových plynov stavali a stavajú negatívne. Dodnes nie všetky rafinérie dokážu normy kladené na benzín plniť, čo sa prejavuje na trhu s benzínom jeho nedostatkom. Obľúbenosť terénnych vozidiel a minivanov s vysokou spotrebou paliva sú pritom len jednou z mnohých príčin vysokej spotreby ropy a benzínov.

Hoci Američania sa sťažujú, že na benzínových čerpacích staniaciach platia najviac v histórii – až dva doláre (okolo 67 Sk) za galón (3,785 litra), nie je to pravda [2]. Najdrahším ostáva rok 1981, keď za galón benzínu motorista v USA zaplatil reálne až 2,99 USD. Reálna cena ropy bola v tom čase v porovnaní so súčasnou cenou dvojnásobná.

V porovnaní s európskymi cenami však stále ide o nízke ceny. Príčinou vysokých cien v Európe je oveľa vyššie daňové zaťaženie uhľovodíkových palív. Dolárové vyjadrenie ceny benzínu je pritom často zavádzajúce. Spotrebiteľia vnímajú zdražovanie v rôznych krajinách rôzne. Nie je pre nich pritom dôležité, o koľko percent vzrástla cena benzínu, ale o koľko benzínu si môžu zo svojho priemerného platu momentálne kúpiť menej. Cena

¹ Ing. Peter Grendel, doktorand, Košice, Trieda SNP 42, 04011 Košice, grendel@grendel.sk
(Recenzovaná a revidovaná verzia dodaná 17.8.2004)

ropy a následne aj benzínov sa v Európe odvíja podľa jednotného vzorca, ktorý berie za základ ropu Brent. K nej sa pripočíta diskont – kladná alebo záporná prirážka. Cena ropy i diskont sa kótujú v Londýne. Každá rafinéria však môže mať v kontraktach dohodnuté špeciálne podmienky, preto vzorce a burzové výsledky nikdy neplatia stopercentne a pre všetkých. Pri cenách benzínu zohrávajú dôležitú úlohu prepravné náklady, ktoré vychádzajú zo vzdialenosti dvoch konkurenčných rafinérií.

Obr.1 Vývoj cien ropy v prvých mesiacoch roku 2004 na svetových trhoch –priemer na mesiac
Fig. 1 Evolution prices of oil at the first month 2004 on world trades- average for month

Prognózy spotreby ropy

Z hľadiska celosvetovej spotreby uhľovodíkových palív prognózy nie sú optimistické. Súvisí to so spotrebou ropy v porovnaní s odhadom jej zásob. Hoci približne miliarda barelov ropy postačí na niekoľko desiatok rokov, problémom je skôr denná vyťažiteľnosť ložísk. V súčasnosti sa denne ťaží 80 mil. barelov, maximálna denná vyťažiteľnosť ložísk sa však odhaduje na 90 mil. barelov a dosiahnutá by mohla byť niekedy v období rokov 2010 až 2030. Podľa niektorých odhadov dosiahne svetová produkcia svoj vrchol v roku 2016, v oblastiach mimo Blízkeho východu dokonca už v roku 2006. Potom by mal nasledovať výrazný nárast ceny ropy a produktov z nej, spôsobený dopytom prevyšujúcim ponuku. Preto je už v súčasnosti nevyhnutné hľadať vhodné náhrady. Obavy z prevahy dopytu nad ponukou podporené najmä čoraz väčším čínskym záujmom, neustále sabotáže na irackých ropných poliach, nízke zásoby ropy v zásobníkoch USA, ako aj letná motoristická sezóna vytlačila dolárové ceny čierneho zlata na historické maximá.

Ekonomické dôsledky zvyšovania cien ropy

Vysoké ceny a prognózy zvyšujúceho sa dopytu lákajú podľa Wall Street Journal na burzu veľkých špekulantov. Ide najmä o hedgingové fondy, ktoré nakupujú dlhé pozície. Sú však pripravené trh rýchlo opustiť, čo by sa okamžite prejavilo prepadom cien ropy. Mohlo by sa tak stať napríklad vtedy, keby sa prejavili kroky čínskej vlády proti prehrievaniu momentálne najrýchlejšie rastúcej ekonomiky na svete. Podľa denníka Financial Times má aktuálna situácia ďaleko k ropnému šoku. Dôležitým faktorom dlhodobého rastu ceny ropy pre neamerických spotrebiteľov je aj oslabovanie amerického dolára vo vyťahu k euru. Rast dolárových cien od začiatku roku 2002 dosiahol totiž až 90 percent, no v eurách to znamená zvýšenie len o zhruba 40 percent.

OPEC v snahe znížiť ceny sľúbil, že aj naďalej bude ťažobné denné kvóty stanovené na 23,5 mil. barelov prekračovať o dva milióny barelov. Kartel však už od začiatku mája dodáva na trh 2,1 mil. barelov ropy nad dohodnutými kvótami, takže na trhu sa ich rozhodnutie nemusí vôbec prejavíť. Predstavitelia kartelu pripúšťajú, že ich očakávaná sezónneho poklesu dopytu vyplývajúce z dlhoročných skúseností sa nielenže nepotvrdili, ale rast dopytu je najvyšší za ostatných sedem rokov. Cena ropného koša OPEC je pritom už od 1. decembra nad hranicou oficiálneho cenového intervalu (22 až 28 USD/b). Od začiatku roku 2004 stála ropa OPEC v priemere 31,59 USD v roku 2003. Vlani bol priemer ešte 28,1 USD a v roku 2002 to bolo 24,36 USD.

Nárast cien ropy je hlavným rizikom inflácie eurozóny. Európska centrálna banka (ECB) však zaujala k tomuto problému neutrálny postoj. Finančné trhy už neočakávajú zníženie úrokových sadzieb. Podľa ECB ceny ropy, ktoré sa nedávno týždeň vyšplhali na maximum 41,56 USD za barel, predstavujú riziko pre cieľ banky udržať infláciu pod úrovňou 2 %, nevidí však dôvod pre rýchlu reakciu. ECB má starosti aj s faktom, že až šesť členských krajín Európskej únie pravdepodobne poruší pravidlá rozpočtovej disciplíny a ich deficity verejných financií prekonajú hranicu 3 % hrubého domáceho produktu. Medzinárodná agentúra pre energiu (IEA) pritom zvýšila prognózu prírastku celosvetového dopytu po rope o 220-tisíc barelov denne na 1,65 mil. b/d. Predpoveď rastu čínskeho dopytu zmenila z 350 na 580 tis. b/d. Celosvetový dopyt by sa tak podľa najnovšej predikcie mal v tomto roku pohybovať okolo 80,2 mil. b/d. Kartel presadzuje, aby cena ropného koša skladajúceho sa zo siedmich druhov ropy plávala v pásme 22 až 28 USD/b. Od 1. decembra 2003 je však neustále nad hornou hranicou tohto intervalu. Momentálne osciluje nad 32 dolármi za barel, no nakrátko prekročila aj 33-dolárovú hranicu. Cena ropy sa navyše v súčasnosti drží na vysokej úrovni, čo tiež nahráva

ropným spoločnostiam. Ich hospodársky výsledok sa totiž s rastúcimi cenami zvyšuje, pretože profitujú z vyšších marží. Akcie ropných koncernov na kolísanie ceny ropy reagujú vždy veľmi citlivo. Tá v súčasnosti niekoľko týždňov rastie. Súčasná ekonomická expanzia ústi do najvyššieho rastu svetového dopytu po rope za posledných 24 rokov, uviedla Medzinárodná agentúra pre energiu (IEA). Vo svojej mesačnej správe o trhu s ropou IEA zvýšila prognózu dopytu po rope v tomto roku o 360 000 barelov ropy denne (bpd) alebo o 2,9 % na 2,3 milióna bpd.

Reakcie veľkých svetových firiem [3]

CONOCO

Najväčší americký ropný koncern ExxonMobil, do ktorého impéria patrí napríklad značka Esso, sa po niekoľkých rokoch útlmu rozhodol v nasledujúcich šiestich rokoch zvýšiť ťažbu zhruba o 20 percent. Táto meta by mala výrazne prekonať rekordný rok 2000. Firma plánuje profitovať najmä z predchádzajúcich investícií do perspektívnych projektov v západnej Afrike, Ázii a krajin bývalého sovietskeho impéria. Za celý rok 2003 dosiahol Exxon vďaka vysokým cenám ropy i zemného plynu rekordný zisk 21,5 mld. USD (vyše 690 mld. Sk), a to ešte musel zaplatiť v rámci urovnania sporu s daňovým úradom za predchádzajúce prehršky 2,2 mld. USD (takmer 71 mld. Sk). Výsledok mierne prekonal očakávania analytikov a cena akcií sa udržala zhruba v strede trojročného pásma od 30 do 45 USD (1 000 až 1 450 Sk). Firma má po celom svete zhruba 45 tisíc čerpacích staníc. Výrazne si polepšil aj tretí najväčší americký petrolejársky koncern Conoco. Ten vykázal po výraznej strate v roku 2002 vlani zisk na úrovni miliardy dolárov (32,2 mld. Sk), čo investori ocenili nakupovaním jeho akcií. Tie sa aj v očakávaní pekných ziskov v nasledujúcich rokoch v súčasnosti držia na historickom maxime.

SHELL

V Európe sa burzy pohrali najmä s akciami britsko-holandského koncernu Royal Dutch/Shell. Jeho predstavitelia totiž nedávno priznali, že objem ropných rezerv je výrazne nadhodnotený. Na túto informáciu okamžite zareagovali akcie, ktoré sa výrazne rozkolísali. Pôvodne 13 až 14 ročné zásoby sa podľa denníka Financial Times znížili na 10 až 11 rokov. Za prehodnotením sú hĺbkové prieskumy ropných nálezísk z konca minulého roka. Nafúknutie rezerv sa týka predovšetkým ropných polí v Austrálii a Nigérii, kde koncern zle odhadol ich kapacity. Neistoty však sprevádzajú aj náleziská v Mexickom zálive a pri africkom pobreží. Ide o ropné rezervy, ktoré koncern zaevidoval v období od roku 1996 až 2001 ako zaručené. Akcionári sa okamžite spojili a prostredníctvom právnickej kancelárie Milberg Weiss Bershad Hynes & Lerach LLP podali proti koncernu skupinovú žalobu. Podľa právnikov obžalovaní zámerné obchádzali účtovné pravidlá. Investorov v prvom rade zaujíma, ako je možné, že firma nadhodnotila rezervy o 3,9 miliardy barelov (620 mil. litrov). Tento objem znamená v potenciálnych budúcich príjmoch sumu 67 mld. USD (vyše 2,1 bil. Sk). A tak, hoci firma vykázala za vlaňajšok druhý najvyšší zisk v histórii, manažéri čelia vlně kritiky. Akcie sa totiž nachádzajú blízko trojročného minima a k trojročnému maximu by museli vzrásť zo súčasných 33 eur (1 340 Sk) viac ako dvojnásobne.

BP

Druhá najväčšia ropná spoločnosť sveta, britská BP, tiež zaznamenala vlani vynikajúci výsledok. Dosiahla rekordný zisk, ale jej akcie sú aj napriek tomu zhruba v strede trojročného pásma, a to aj napriek tomu, že firma zvýšila dividendu. Akcionárov však sklamali vysoké jednorazové odpisy nevydarených investícií, či nepriaznivé účinky vývoja kurzov. Zhruba rovnako sa darí aj akciám francúzskeho Totalu či talianskeho koncernu Eni, ktorý predáva benzín pod značkou Agip.

OMV

S dobrými ziskami výnimočne korešponduje cena akcií rakúskeho OMV, ktorá v júli 2004 vyskočila na nové trojročné maximum tesne pod 135 eur (5 480 Sk). Firme prospeli akvizície, keď napríklad vlani kúpil ťažobnú a výrobnú medzinárodnú divíziu spoločnosti Preussag Energie, podiel v nemeckej rafinárskej spoločnosti Bayernoil, ako aj 313 čerpacích staníc Aral a BP v Nemecku, Maďarsku a na Slovensku.

MOL

Najväčšie rafinérie v stredoeurópskych krajinách si na akciových trhoch počínajú výborne. Akcie maďarského MOL sa držia historického maxima a od začiatku roku 2003 si pripísali 25 percent k dobru.

Osobitným prípadom sú akcie Slovnaftu. Tie sa síce držia na vysokej úrovni okolo 1 400 korún, ale na obchodovanie ostáva zhruba jedno percento celej emisie. MOL totiž nedávno prevzal vyše 98-percentný podiel. Najvýznamnejšia slovenská emisia, ktorej podiel na indexe SAX dosahuje takmer tretinu, tak stratila svoje takmer výsadné postavenie na Burze cenných papierov v Bratislave. Ešte prednedávnom boli akcie Slovnaftu nedostižným lídrom obchodovania.

Záver

Neustále sa zvyšujúca sa cena ropy na svetových trhov, vplýva na celkovú globálnu ekonomiku. Je nutné poznamenať, že táto situácia prospieva najmä veľkým ropným koncernom, ktorých hodnota akcií na burzách neustále rastie. Hlavným problémom pri samotnej ťažbe je najmä hodnota dennej vyťažiteľnosti ložísk, ktorá by mala dosiahnuť maximálne hodnoty v rokoch 2010 až 2030. Potom cena ropy bude neustále stúpať, pretože dopyt niekoľkonásobne prevýši ponuku. Spoločnosti by už dnes mali hľadať vhodné náhrady.

Literatúra – References

1. Thierfelder, W: Ropa- všestranný zdroj, Bratislava 1963
2. www.etrend.sk,
3. www.hnx.sk